

Linkage Between Religious Orientation and Life Satisfaction with Mediating Effect of Religious Coping Strategies and Positive Affection and Comparison Mediating Variables

Maryam Khorasani Dehshotoran^{*1}, Kioumars Beshlideh³, Najmeh Hamid³, Abdozahra Naami³,
Sayed Ali Marashi²

¹Ph.D. Student of Psychology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

²Assistant Professor, Department of Psychology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

³Professor, Department of Psychology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Article History

Received: 2022/04/19

Revised: 2022/05/23

Accepted: 2022/07/25

Available online: 2022/07/25

Article Type: Research Article

Keywords: religious orientation, life satisfaction, religious coping, positive affection.

Corresponding Author*:

Maryam Khorasani Dehshotoran, Ph.D. student of psychology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

Postal code: 6135783151.

ORCID: 0000-0003-4117-4720

E-mail: khorasani75@yahoo.com

Dor:

<http://dorl.net/dor/20.1001.1.20081243.1399.15.2.8.1>

ABSTRACT

The aim of this study is the examination of connection between religious orientation and life satisfaction with mediating effect of religious coping strategies and positive affection. Plan of this study is of solidarity plans type and of structural equations modeling class and statistical community was students of Ahvaz Chamran university were selected and we use religious orientation instruments of Maltby (1999) and religious coping strategies of Pargament (1998) and positive affection scale (1988). Our finding show that religious orientation is connected with religious coping. On the other hand, religious coping is connected with life satisfaction, furthermore, religious orientation is connected with positive affection and positive affection is connected with life satisfaction, also, religious orientation is connected with life satisfaction with mediating effect of religious coping strategies and positive affection, we should say all mediating variables had same effect. It is recommended that for increase of life satisfaction among students we should reinforce religion, religious coping and positive affection.

Citation: Khorasani Dehshotoran, M., Beshlideh, k., Hamid, N., Naami, A., Marashi, S. A. (1399/2020, 2021). Linkage between religious orientation and life satisfaction with mediating effect of religious coping strategies and positive affection and comparison mediating variables, 15 (2). 109-118.

Dor: <http://dorl.net/dor/20.1001.1.20081243.1399.15.2.8.1>

رابطه‌ی جهت‌گیری مذهبی و رضایت از زندگی با میانجی‌گری مقابله‌ی مذهبی و عاطفه‌ی مثبت و مقایسه‌ی متغیرهای میانجی‌گر

مریم خراسانی ده‌شتران*^۱، کیومرث بشلیده^۲، نجمه حمید^۳، عبدالزهره نعامی^۳، سیدعلی مرعشی^۲

^۱دانشجوی دکتری روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

^۲استادیار گروه روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

^۳استاد گروه روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

اطلاعات مقاله

چکیده

دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۳۰

اصلاح نهایی: ۱۴۰۱/۰۳/۰۲

پذیرش: ۱۴۰۱/۰۵/۰۳

انتشار آنلاین: ۱۴۰۱/۰۵/۰۳

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

کلیدواژه‌ها: جهت‌گیری مذهبی، رضایت از زندگی، مقابله‌ی مذهبی، عاطفه‌ی مثبت.

نویسنده‌ی مسئول*:

مریم خراسانی ده‌شتران دانشجوی دکتری روانشناسی دانشگاه شهید چمران

اهواز، اهواز، ایران

کد پستی: ۶۱۳۵۷۸۳۱۵۱

ارکید: ۰۰۰۰-۰۰۰۳-۴۱۱۷-۴۷۲۰

پست الکترونیکی:

khorasani75@yahoo.com

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه‌ی جهت‌گیری مذهبی و رضایت از زندگی با میانجی‌گری مقابله‌ی مذهبی و عاطفه‌ی مثبت است. طرح پژوهش حاضر از نوع طرح‌های همبستگی و از نوع مدل‌سازی معادلات ساختاری است و جامعه‌ی آماری آن دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ است. از طریق روش نمونه‌گیری تصادفی چند مرحله‌ای ۳۱۱ نفر از دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز انتخاب شدند و ابزارهای جهت‌گیری مذهبی بای‌مالت (۱۹۹۹) و رضایت از زندگی (۱۹۸۵) و راهبردهای مقابله‌ی مذهبی پارگامنت^۱ (۱۹۹۸) و مقیاس عاطفه‌ی مثبت (۱۹۸۸) مورد استفاده قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد جهت‌گیری مذهبی با مقابله‌ی مذهبی رابطه دارد. همچنین یافته‌ها حاکی از آن است که مقابله‌ی مذهبی با رضایت از زندگی رابطه دارد به علاوه جهت‌گیری مذهبی با عاطفه‌ی مثبت ارتباط دارد و عاطفه‌ی مثبت با رضایت از زندگی رابطه دارد و جهت‌گیری مذهبی از طریق مقابله‌ی مذهبی و عاطفه‌ی مثبت با رضایت از زندگی رابطه دارد و متغیرهای میانجی به یک اندازه تأثیرگذار بودند. چنین توصیه می‌شود که به منظور افزایش رضایت از زندگی در دانشجویان، مذهب و مقابله‌ی مذهبی و عاطفه‌ی مثبت تقویت شود.

^۱ Pergament

مقدمه

مذهب مجموعه‌ای از بایدها و نبایدها و باورها و اعتقادات و ارزش‌ها است که بر رفتارها و شناخت افراد تأثیر دارد. مطالعه‌ی دقیق مکانیزم تأثیر مذهب بر سلامت روانی و این که چرا برخی مطالعات بیان‌گر تأثیر منفی مذهب بر سلامت روانی یا جسمانی است، پژوهشگران را بر آن داشت تا تأثیر انواع مذهب را مورد مطالعه قرار دهند. در این راستا، آلپورت به نوع جهت‌گیری مذهبی اشاره می‌کند. از نظر او مذهب طیفی است که از یک سو، برای افراد معنای ایزاری دارد و از سوی دیگر، نوعی معنا و معنایابی است که خود انگیزه‌ی اصلی زندگی است و ارزش درونی دارد. مذهب درونی به خودی خود برای فرد جنبه‌ی انگیزشی دارد و به سایر محرک‌ها نیازی نیست (جان‌بزرگی و غراوی، ۲۰۱۶/۱۳۹۵).

باورهای مذهبی روی چگونگی مقابله و حل مشکلاتی که افراد با آن‌ها درگیر هستند تأثیر می‌گذارد. از نظر پارگامنت (۲۰۰۷)، سبک‌های مقابله‌ای معنوی مسیرهای روان‌شناختی هستند که با دیگر سبک‌های مقابله‌ای دارای ترکیبات مشابهی هستند که از مسیرهای دیگری؛ از جمله افکار، اعمال، روابط و تجربیات تشکیل می‌شوند، اما این ترکیبات به نحوی کنار هم قرار می‌گیرند که تشکیل یک مسیر جدید می‌دهند. مسیری که به‌خصوص برای کمک به افراد به منظور واکنش به چالش‌ها، تهدیدها و آسیب‌ها نسبت به امور مقدس طراحی شده است (جان‌بزرگی، ۲۰۱۶/۱۳۹۵).

«رضایت از زندگی» به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های حوزه‌ی دین و جهت‌گیری دینی، فرایندی شناختی است که افراد رضایت از زندگی خود را با مقایسه‌ی موقعیت زندگی خود با یک مجموعه استانداردهای خودخواسته و تصنعی ارزشیابی می‌کنند. تحقیقات انجام‌شده، ارتباط بین سطوح پایین رضایت از زندگی و مشکلات سازگاری مختلف مانند افزایش خطر خودکشی و نشانگان افسردگی را اثبات کرده‌اند. سطح بالای رضایت از زندگی پیش‌بینی‌کننده‌ی معنادار سازگاری مثبت-مانند پایداری و نگهداری تحصیلی- است. این تحقیقات بیشتر بر تأثیرات رضایت از زندگی به‌عنوان یک پیش‌بینی‌کننده‌ی موضوعات سازگاری مثبت و منفی زندگی تأکید می‌کنند. اخیراً تمرکز بر بررسی عواملی که رضایت از زندگی به‌عنوان یک شاخص رفاه افراد تأثیر دارد، تغییر کرده است (لی، کیم و واپهولتز، ۲۰۱۶). افرادی که جهت‌گیری مذهبی درونی دارند از سطح رضایت زندگی بالاتری برخوردار هستند و به‌طور کلی از زندگی خود

رضایت بیشتری دارند. رضایت از زندگی بر خرسندی یا پذیرش موقعیت زندگی شخصی یا انجام دادن آن‌چه که شخص می‌خواهد و به‌طور کلی آن‌چه نیازمندی‌های زندگی فرد است تأکید دارد. افرادی که جهت‌گیری مذهبی بیرونی دارند به این دلیل که مذهب را در خدمت رسیدن به اهداف خود می‌خواهند، با نرسیدن به نیازمندی‌های زندگی خود از طریق مذهب نسبت به زندگی خود ناراضی می‌شوند و از زندگی خود ناراضی بیشتری دارند (کمری سنقرآبادی و فتح‌آبادی، ۲۰۱۲/۱۳۹۱).

عوامل مختلفی می‌تواند بین جهت‌گیری مذهبی و رضایت از زندگی نقش میانجی را بازی کند. در این مقاله سعی شده برخی از عواملی که نقش میانجی را در رابطه‌ی میان جهت‌گیری مذهبی و رضایت از زندگی ایفا می‌کنند بررسی و مقایسه شود. یکی از متغیرهای میانجی «سبک مقابله» است. مقابله‌ی مذهبی در زمان استرس، قوی‌ترین و منحصربه‌فردترین نوع مقابله است (جان‌بزرگی و غروی، ۲۰۱۶/۱۳۹۵). پارگامنت مدل نظری را توضیح داده و مقابله را گسترش داده و بیان می‌کند باورهای مذهبی فرایند مقابله‌ای را به شکل‌های مختلف وارد می‌کنند و موجب ارزیابی حوادث و رخدادهای و رفتارهای مقابله‌ای و پیامدهای خاص می‌شوند. پارگامنت معتقد بود مذهب فرایند ارزیابی استرس را تعدیل می‌کند. افرادی که تعهد مذهبی درونی تری دارند، به دلیل نوع ارزیابی خود از استرس، کمتر دچار پریشانی یا آشفتگی روانی می‌شوند. مقابله‌ی مذهبی مثبت شامل قوی نمودن ارتباط خود با خداوند، طلب بخشش از خداوند و جست‌وجوی عشق و محبت خداوند و مقابله‌ی مذهبی منفی شامل زیر سؤال بردن محبت و قدرت خداوند و احساس تنبیه شدن از طرف خداوند می‌شود (بدری‌گرگری، ۲۰۱۴/۱۳۹۳). چرسنپاک، کروپلسکی و زالاکوفسکی^۲ (۲۰۲۰) بیان می‌کنند سبک‌های مختلف مردم برای مقابله با شرایط استرس‌آور جزء عوامل تعیین‌کننده‌ی آسایش و رفاه آن‌ها هستند. چنین به نظر می‌رسد که سبک‌های مقابله‌ای سکولار یا همان غیرمذهبی، واسطه‌ی بالقوه بین مسائل مذهبی و رضایت از زندگی هستند. حقیقتاً طبق مدل تبادلی استرس و مقابله، ارزیابی شناختی و تلاش‌های رفتاری می‌تواند ارتباط استرس خاص و سلامت را تغییر دهد و در نتیجه به کاهش استرس کمک کند. علاوه بر این تئوری، تعداد زیادی از مطالعات طولی و مقطعی هم بیان‌گر شواهدی دال بر تأثیر میانجی‌گرانه‌ی مقابله بر رویدادهای استرس‌زا و کیفیت زندگی هستند.

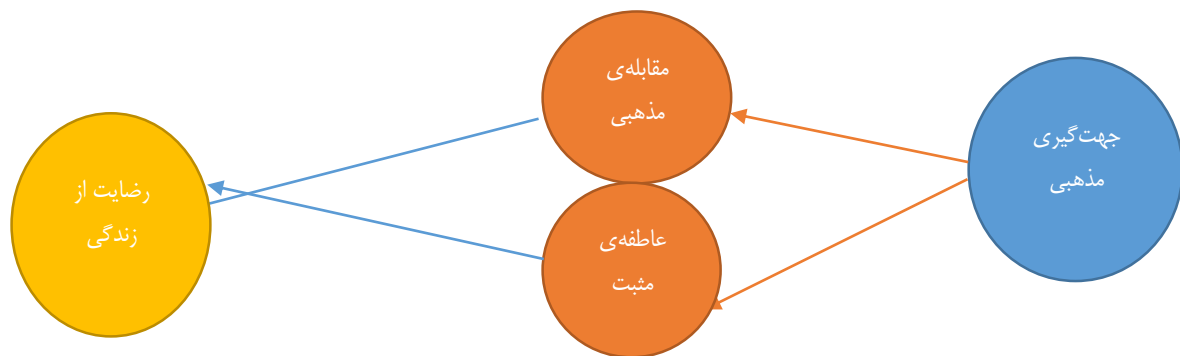
«عواطف» یکی دیگر از متغیرهایی است که رابطه‌ی بین مذهب و رضایت از زندگی را میانجی‌گری می‌کند. عواطف تجربه‌شده توسط انسان به سه دسته تقسیم می‌شوند. یک دسته عواطفی که ناشی از رخدادهایی است که در گذشته برای افراد رخ داده است. دسته‌ی دوم

² . Szcześniak, Kropiewski & Szalachowski¹ Lee, Kim & Wachholtz

حضور در عبادات مذهبی تا اندازه‌ای با کاهش مرگ و میر ارتباط دارد زیرا حضور در عبادات مذهبی با افزایش سلامت روان ارتباط دارد. افرادی که معنویت بیشتری دارند ممکن است هیجانات مثبت مانند عشق و بخشش را هنگام نماز و عبادت تجربه کنند؛ چیزی که بر سلامتی تأثیر دارد. درگیری مذهبی ممکن است فرد را به هیجانات مثبت مانند امید یا سپاسگزاری هدایت کند (هالت و همکاران، ۲۰۱۱). در رابطه‌ی مذهب و اثرات آن بر زندگی افراد دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد؛ دیدگاه‌های متفاوت قائلند که مذهب از طرق مختلف می‌تواند منجر به رضایت از زندگی شود. یک دیدگاه مطرح می‌کند مذهب، راه کارهای مختلفی به افراد می‌دهد و باعث رضایت از زندگی می‌شود و دیدگاه دیگری مطرح می‌کند که مذهب ادراک استرس را کاهش می‌دهد و باعث رضایت از زندگی شده و دیگر دیدگاه معتقد است مذهب از طریق عواطف مثبت باعث ایجاد رضایت از زندگی در افراد می‌شود. به عبارتی پژوهشگران در تلاش هستند تا روشن کنند کدام یک از این دیدگاه‌های نظری توان تبیین‌کنندگی بیشتری دارند. در این مقاله قصد داریم دو مورد از متغیرهای میانجی را بررسی و مقایسه کنیم و نشان دهیم کدام یک از متغیرها تأثیر بیشتری دارد. در نمودار زیر واسطه‌گری متغیرهای مقابله‌ی مذهبی و عاطفه‌ی مثبت نشان داده شده است.

عواطفی که افراد در زمان حال تجربه می‌کنند و نهایتاً پیش‌بینی رخدادهای مثبت یا منفی در آینده می‌تواند عواطف مثبت یا منفی در افراد ایجاد کند. ظاهراً این عواطف می‌تواند مستقیماً رضایت از زندگی افراد را تحت تأثیر قرار دهد. همچنین می‌توان رابطه‌ی مستقیم عواطف مثبت و رابطه‌ی معکوس عواطف منفی با رضایت از زندگی را به وجود تأثیرات هم‌نوا با خلق نسبت داد. زمانی که فرد هنگام وجود عواطف مثبت و منفی میزان رضایت از زندگی خود را ارزیابی می‌کند، به دلیل تأثیرات هم‌نوا با خلق، عاطفه‌ی مثبت یا منفی، ارزیابی فرد از کل زندگی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و باعث می‌شود این ارزیابی‌ها مثبت یا منفی باشد. از سوی دیگر، با توجه به تأثیر مستقیم عواطف بر حافظه، به هنگام وجود عواطف مثبت، خاطرات مثبت و خوشایند و به هنگام وجود عواطف منفی، خاطرات منفی و ناخوشایند یادآوری می‌شود. به‌طور کلی، عواطف ناشی از تفسیرهایی است که ما از زندگی داریم. بنابراین تفسیر مثبت یا منفی از زندگی، علاوه بر ایجاد عواطف، قضاوت افراد در مورد رضایت از زندگی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (سلطانی‌زاده، ملک‌پور و نشاط‌دوست، ۲۰۱۲/۱۳۹۱).

هالت و همکاران^۱ (۲۰۱۱) بیان می‌کنند مذهب و معنویت موجب حالت ذهنی مثبتی می‌شود که ممکن است به‌عنوان یک میانجی با پیامدهای سلامتی عمل کند. استرابریج^۲ و همکاران (۲۰۰۱) معتقد بود

نمودار ۱- الگوی مفهومی پژوهش

این روش اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرها در الگوی ذکر شده بررسی می‌شود.

روش

طرح پژوهش

طرح پژوهش حاضر، طرح همبستگی از طریق الگویابی معادلات ساختاری^۳ است که یک روش همبستگی چند متغیری است. به کمک

^۳. Structural Equation Modeling (SEM).

^۱. Holt, Wang, Caplan, Schulz, Blake & Southward

^۲. Strawbridge.

شرکت‌کنندگان

جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر شامل تمام دانشجویان دختر و پسر دانشگاه شهید چمران اهواز مشغول به تحصیل در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ است. با توجه به قانون سرانگشتی، تعداد ۱۵-۱۰ نفر برای هر پارامتر قابل برآورد در مدل (بشلیده، ۲۰۱۷/۱۳۹۶)، تعداد ۳۱۱ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی چند مرحله‌ای انتخاب شدند. در مرحله‌ی اول، تعداد ۱۰ دانشکده از دانشگاه شهید چمران اهواز برگزیده شده است. در مرحله‌ی دوم، از هر دانشکده یک رشته‌ی تحصیلی را انتخاب و در مرحله‌ی سوم، در آن رشته تعدادی از دانشجویان به‌عنوان شرکت‌کننده در نظر گرفته شدند. با همکاری اساتید از طریق شبکه‌های مجازی و فناوری‌های ارتباطی مجازی لینک پرسش‌نامه‌ها در اختیار شرکت‌کنندگان قرار گرفت و همکاری آن‌ها جهت شرکت در پژوهش و تکمیل پرسش‌نامه جلب شد.

ابزارهای پژوهش

پرسش‌نامه‌هایی که در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفت عبارتند از: پرسش‌نامه‌ی جهت‌گیری مذهبی^۱ در این پژوهش برای ارزیابی جهت‌گیری مذهبی از پرسش‌نامه‌ی مالت‌بای (۱۹۹۹) استفاده شد. این پرسش‌نامه سه نوع جهت‌گیری مذهبی درونی، بیرونی شخصی و بیرونی اجتماعی را اندازه‌گیری می‌کند. در این ابزار برای اندازه‌گیری جهت‌گیری درونی (۸ گویه)، جهت‌گیری بیرونی شخصی (۴ گویه) و جهت‌گیری بیرونی اجتماعی (۳ گویه) وجود دارد. بدی‌گرگی و همکاران (۲۰۱۲/۱۳۹۱) روای سازهی این ابزار را محاسبه نمودند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد مقدار شاخص‌های TLI و CFI برابر با ۰/۹۲ بوده که نشان‌دهنده‌ی برازندگی کامل مدل بوده است و پایایی آن با آلفای کرونباخ ۰/۸۳ به‌دست آمد (بدی‌گرگی، ۲۰۱۴/۱۳۹۳). پایایی پرسش‌نامه‌ی جهت‌گیری مذهبی با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۰ محاسبه شد. پرسش‌نامه‌ی جهت‌گیری مذهبی مالت‌بای از سوالاتی چون «تا حد امکان سعی می‌کنم در تمام شئون زندگی بر طبق عقاید مذهبی‌ام رفتار کنم و همیشه یک حس قوی در من وجود داشته که من در محضر خدا هستم»، تشکیل شده است.

مقیاس مقابله‌ی مذهبی^۲ این مقیاس در سال ۱۹۹۸ میلادی توسط پارگامنت و همکاران تدوین شد که از ۱۴ گویه تشکیل شده که دو بعد

مقابله‌ی مذهبی مثبت (۷ گویه) و مقابله‌ی مذهبی منفی (۷ گویه) را اندازه‌گیری می‌کند. مؤلفه‌های مقابله‌ی مذهبی مثبت شامل ارتباطات معنوی، جستجوی حمایت معنوی، تصور داشتن خدای خیراندیش و بخشنده، پالایش مذهبی و تمرکز مذهبی است. مثلاً جستجوی ارتباط با خدا جهت کنترل خشم. مؤلفه‌های مقابله‌ی مذهبی منفی شامل ناخشنودی از مذهب و روابط بین‌فردی مذهبی، تصور منفی داشتن از خدای قدرتمند و تنبیه‌کننده است. نمونه‌ای از مؤلفه‌های مقابله‌ی مذهبی منفی شامل خدا مرا رها کرده است و من در مورد قدرت خدا تردید دارم. شیوه‌ی نمره‌گذاری به صورت لیکرت با چهار گزینه از «هیچ وقت» تا «همیشه» (صفر تا سه) انجام می‌گیرد. ضریب پایایی برای خرده مقیاس مقابله‌ی مذهبی مثبت با استفاده از آلفای کرونباخ، ۰/۹ و برای مقابله‌ی مذهبی منفی ۰/۸۱ به‌دست آمده است (پارگامنت و همکاران، ۱۹۹۸، به نقل از عباسی و حجتی). پایایی این پرسش‌نامه در دانشجویان دانشگاه تبریز ۰/۸۳ به‌دست آمده است. در پژوهش عباسی و حجتی ضریب پایایی با استفاده از آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس مقابله‌ی مذهبی مثبت ۰/۷۵ و برای مقابله‌ی مذهبی منفی ۰/۷۷ گزارش شده است (عباسی و حجتی، ۲۰۱۶/۱۳۹۵). برای بررسی روایی از تحلیل مؤلفه‌های اصلی با چرخش ابلیمین استفاده شد که هم‌خوان با تئوری مقابله‌ی مذهبی، مدل دو عاملی به‌دست آمد و گویه‌های مربوط به هر خرده مقیاس (مقابله‌ی مذهبی مثبت و منفی) در یک عامل مشخصی بار داشت. با توجه به تحلیل عامل تأییدی، برازش مناسبی برای مدل دو عاملی به‌دست آمد (احمدی، شهابی و خاضعی، ۲۰۱۲/۱۳۹۱). پایایی پرسش‌نامه‌ی مقابله‌ی مذهبی با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۸ محاسبه شد. پرسش‌نامه‌ی مقابله‌ی مذهبی، شامل سوالاتی مانند «برای کنترل خشم و غضبم از خدا کمک می‌خواهم و در کارهایم خود را به خدا می‌سپارم» می‌شود.

مقیاس PANAS^۳ این مقیاس یک ابزار خودسنجی ۲۰ آیتمی است که برای ارزیابی ابعاد متمایز عاطفه‌ی مثبت و عاطفه‌ی منفی طراحی شده است. در مقیاس عاطفه‌ی مثبت و منفی از پاسخ‌دهندگان درخواست می‌شود براساس یک مقیاس لیکرت پنج درجه‌ای از به هیچ‌وجه (۱) تا بسیار زیاد (۵) نظر خود را بیان کنند (مرزو همکاران، ۲۰۱۳). نمره‌ی عاطفه‌ی مثبت با جمع نمرات آیتم‌های ۱-۳-۵-۹-۱۰-۱۲-۱۴-۱۶-۱۷-۱۹ به‌دست می‌آید. مقیاس عاطفه‌ی مثبت، اشتیاق، انرژی و پویایی و مقیاس عاطفه‌ی منفی، خشم، ترس، تقصیر و ناآرامی را می‌سنجد (برتلات و همکاران، ۲۰۲۰^۴). میزان پایایی از طریق محاسبه‌ی ضریب

4. Merz, Malcarne, Roesch, Ko, Emerson, Roma & Sadler

5. Berthelot, Lemieux, Garon-Bissonnette, Drouin-Maziade, Martel & Maziade

1. The Age – Universal I-E Scale.

2. The Brief RCOPE.

3. Positin affect &negative affect scale

عباراتی مانند «شرایط زندگی من عالی است و تاکنون هر آنچه را که در زندگی می‌خواستم به دست آوردم» تشکیل شده است.

کد اخلاق

EE/1400.3.02.37633

روند اجرای پژوهش

جمع‌آوری داده‌های پژوهش حاضر با کمک توزیع پرسش‌نامه‌های الکترونیکی در میان نمونه‌ی پژوهش انجام شد. در ابتدای فرم پرسش‌نامه‌های الکترونیکی، اهداف پژوهش برای شرکت‌کنندگان تشریح و رضایت آن‌ها برای شرکت در پژوهش جلب شد. واضح است که نحوه‌ی تکمیل پرسش‌نامه‌ها به‌صورت انفرادی بوده و پس از آن داده‌ها مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت.

یافته‌های توصیفی

نتایج مربوط به میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمره در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱- یافته‌های توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش

متغیر	تعداد ماده‌ها	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف معیار
جهت‌گیری مذهبی	۴	۴	۲۰	۱۵/۰۵	۴/۳۲
عاطفه‌ی مثبت	۶	۱۱	۳۰	۲۱/۶۲	۴/۰۵
مقابله‌ی مذهبی	۵	۰	۱۵	۱۰/۵۰	۳/۸۲
رضایت از زندگی	۴	۴	۲۸	۱۷/۰۳	۶/۰۳

جدول ۲ نتایج همبستگی بین متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۲- نتایج همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیر	۱	۲	۳	۴
۱- جهت‌گیری مذهبی	۱			
۲- عاطفه‌ی مثبت	۰/۱۷۰**	۱		
۳- مقابله‌ی مذهبی	۰/۷۴۰**	۰/۲۴۴**	۱	
۴- رضایت از زندگی	۰/۲۶۰**	۰/۴۸۷**	۰/۳۱۷**	۱

¹ . Satisfaction with Life Scale

². Galanakis

جدول ۳ پارامترهای اندازه‌گیری روابط مستقیم متغیرها را نشان می‌دهد.

جدول ۳- الگوی ساختاری، پارامترهای اندازه‌گیری مسیرها و روابط مستقیم متغیرها

مسیر	برآورد (B)	برآورد غیراستاندارد (B)	خطای استاندارد	نسبت بحرانی (CR)	سطح معنی‌داری
جهت‌گیری مذهبی ← عاطفه‌ی مثبت	۰/۲۱۷	۰/۱۱۶	۰/۰۳۶	۳/۲۳۳	۰/۰۰۰
جهت‌گیری مذهبی ← مقابله‌ی مذهبی	۰/۷۸۸	۰/۵۵۹	۰/۰۵۱	۱۰/۹۳۵	۰/۰۰۱
عاطفه‌ی مثبت ← رضایت از زندگی	۰/۳۶۱	۰/۹۰۰	۰/۱۹۰	۴/۷۴۵	۰/۰۰۱
مقابله‌ی مذهبی ← رضایت از زندگی	۰/۲۱۴	۰/۴۰۱	۰/۱۰۵	۳/۸۰۴	۰/۰۰۱

با توجه به مندرجات جدول ۳، ضریب استاندارد جهت‌گیری مذهبی با عاطفه‌ی مثبت $\beta = ۰/۲۱۷$ و در سطح $p < ۰/۰۰۱$ معنی‌دار است. بنابراین، فرضیه‌ی پژوهش تأیید می‌شود. با توجه به مندرجات جدول ۳، ضریب استاندارد جهت‌گیری مذهبی با مقابله‌ی مذهبی $\beta = ۰/۷۸۸$ و در سطح $p < ۰/۰۰۱$ معنی‌دار است. بنابراین، فرضیه‌ی پژوهش تأیید می‌شود. با توجه به مندرجات جدول ۳، ضریب استاندارد عاطفه‌ی مثبت با رضایت

از زندگی $\beta = ۰/۳۶۱$ و در سطح $p < ۰/۰۰۱$ معنی‌دار است. بنابراین، فرضیه پژوهش تأیید می‌شود. با توجه به مندرجات جدول ۳، ضریب استاندارد مقابله‌ی مذهبی با رضایت از زندگی $\beta = ۰/۲۱۴$ و در سطح $p < ۰/۰۰۱$ معنی‌دار است. بنابراین، فرضیه پژوهش تأیید می‌شود. جدول ۴ یافته‌های به‌دست آمده برای بررسی فرضیه‌ی غیرمستقیم را نشان می‌دهد.

جدول ۴- نتایج بوت استرپ مربوط به روابط غیرمستقیم بین متغیرهای پژوهش

مسیر	اندازه‌ی اثر استاندارد	خطای استاندارد	حد پایین	حد بالا	سطح معنی‌داری
جهت‌گیری مذهبی ← مقابله‌ی مذهبی ← رضایت از زندگی	۰/۱۸۶	۰/۰۵۸	۰/۱۳۴	۰/۳۵۹	۰/۰۰۱
جهت‌گیری مذهبی ← عواطف مثبت ← رضایت از زندگی	۰/۰۴۵	۰/۰۲۶	۰/۰۰۳	۰/۱۰۶	۰/۰۳۵

همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، حد پایین (۰/۱۳۴) و حد بالا (۰/۳۵۹) رابطه‌ی غیرمستقیم جهت‌گیری مذهبی با رضایت از زندگی از طریق مقابله‌ی مذهبی، صفر را در برنمی‌گیرد که نشان‌دهنده‌ی معنی‌دار بودن این رابطه‌ی غیرمستقیم است. بنابر این فرضیه‌ی پژوهش دال بر اثر غیرمستقیم جهت‌گیری مذهبی با رضایت از زندگی از طریق مقابله‌ی مذهبی تأیید می‌شود.

همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، حد پایین (۰/۰۰۳) و حد بالا (۰/۱۰۶) رابطه‌ی غیرمستقیم جهت‌گیری مذهبی با رضایت از زندگی از طریق عواطف مثبت، صفر را در برنمی‌گیرد که نشان‌دهنده‌ی معنی‌دار بودن این رابطه‌ی غیرمستقیم است. بنابر این فرضیه‌ی پژوهش دال بر اثر غیرمستقیم جهت‌گیری مذهبی با رضایت از زندگی از طریق عواطف مثبت تأیید می‌شود.

جدول ۵- مقایسه‌ی زوجی نقش متغیرهای میانجی بین جهت‌گیری مذهبی و رضایت از زندگی

مسیر	متغیر میانجی ۱	متغیر میانجی ۲	حد پایین	حد بالا	P
جهت‌گیری مذهبی ← رضایت از زندگی	عاطفه‌ی مثبت	مقابله‌ی مذهبی	-۰/۲۷۰	۰/۰۳۶	۰/۱۴۱

بین نقش متغیرهای میانجی در رابطه‌ی بین جهت‌گیری مذهبی و رضایت از زندگی، تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد. ($P > ۰/۰۵$).

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف تعیین رابطه‌ی جهت‌گیری مذهبی با رضایت از زندگی با نقش میانجی‌گری مقابله‌ی مذهبی و عواطف مثبت و مقایسه‌ی متغیرهای میانجی انجام شد. نتایج نشان داد که جهت‌گیری مذهبی با مقابله‌ی مذهبی و مقابله‌ی مذهبی با رضایت از زندگی رابطه دارد. نقش میانجی‌گری مقابله‌ی مذهبی در رابطه بین جهت‌گیری مذهبی و رضایت از زندگی ثابت شد. همچنین نقش میانجی‌گری عواطف مثبت در رابطه بین جهت‌گیری مذهبی و رضایت از زندگی ثابت شد.

در تبیین یافته‌های حاضر، می‌توان گفت جهت‌گیری درونی مذهبی، افراد را از وابستگی و تعلق خاطر به مسائل دنیوی که منشأ همه‌ی ناراحتی‌ها و نگرانی‌هاست رها می‌کند و به آن‌ها آرامش و آسایش عطا می‌کند (آذربایجانی و موسوی اصل، ۲۰۲۱/۱۴۰۰). پارگمنت و همکاران در زمینه‌ی شرایط استرس‌زای زندگی عنوان کردند بسته به شرایط، مقابله‌ی مذهبی می‌تواند کمک‌کننده‌ی (مثبت)، مضر (منفی) یا طبیعی باشد. به‌طور کلی مقابله‌ی مذهبی مثبت سازگار است و عقایدی را در مورد معنای زندگی و اعتماد به یک رابطه‌ی مطمئن با خدای بخشنده را منعکس می‌کند. از سوی دیگر، با در نظر گرفتن ماهیت تلخ و شیرین تجربه‌ی مذهبی، مقابله‌ی مذهبی منفی بیان‌گر تنش معنوی همراه با رابطه‌ی متزلزل با خداوند، دوری از مذهب و یا ارزیابی‌های منفی از قدرت خدا است. مثل احساس تنبیه شدن یا رها شدن توسط خداوند. مقابله‌ی مذهبی منفی به کشمکش مذهبی نیز اشاره می‌کند مقابله‌ی مذهبی مثبت و منفی ذاتاً سازگار یا ناسازگار نیستند، زمانی که از فعل و انفعال شخص، موقعیت و عوامل فرهنگی اجتماعی تأثیر می‌پذیرند، دیده می‌شود که مضر یا مفید هستند (توماس و بارباتو، ۲۰۲۰). مذاهب به افراد نوعی سبک زندگی مشخص می‌دهند، برای مسائل زندگی راه‌حل‌هایی پیشنهاد می‌کنند یا مکانیزم‌های خاصی برای حل مسائل پیش روی افراد قرار می‌دهند که این سبک حل مسئله‌ی مذهبی بر رضایت از زندگی افراد تأثیر دارد. چرسنیاک و همکاران (۲۰۲۰) هم به همین نتایج دست یافتند که مذهب ارتباط مثبتی با مقابله‌ی فعال و مذهبی، برنامه‌ریزی، ساختاربندی مثبت مجدد، پذیرش، حمایت عاطفی و ابزاری دارد. از سوی دیگر و به طور هم‌زمان ارتباط منفی با خودتخریبی، تخلیه‌ی خود، انکار، مصرف مواد، سرزنش خود، مشرب و تعهد رفتاری دارد.

نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش دبراکاسکی، شالکی، سورزیکسز، موزینسکا و کونازسکی^۲ (۲۰۲۱) و مورو، ویلی، اورتیز، گارسیا رودریگوز و

کورونا^۳ (۲۰۲۱) و هاربالی و کاج^۴ (۲۰۲۲) و آلوی، تهیر و بانو^۵ (۲۰۲۱) هم‌سو است. نتیجه‌ی پژوهش نعمتی (۱۴۰۰) در رابطه با ارتباط مقابله‌ی مذهبی با رضایت از زندگی با نتایج پژوهش حاضر هم‌سو نبود. یک تبیین احتمالی که می‌توان برای این تناقض ارائه کرد مربوط به تفاوت در جامعه‌ی آماری و نمونه‌ی دو پژوهش است.

هم‌سو با نتایج پژوهش حاضر حالت و همکاران (۲۰۱۱) در پژوهشی نقش میانجی عواطف مثبت در رابطه‌ی جهت‌گیری مذهبی و عملکرد هیجانی را در نمونه‌ای از افراد افریقایی آمریکایی دارای سرطان نشان دادند. پژوهش حاضر رابطه‌ی مثبت جهت‌گیری مذهبی با عاطفه‌ی مثبت را تأیید نمود. این با نتایج خوشنویس و دژاکام (۲۰۱۸/۱۳۹۷) هم‌سو است. در تحلیل نتایج می‌توان گفت هیجان‌های انسان، گاه به تجربه‌های گذشته و آثار روانی باقی‌مانده از آن و تأثیرگذاری آن بر موقعیت فعلی فرد؛ مثل شادمانی، رضامندی و ... مربوط می‌شود و گاه به آینده‌ای که هنوز محقق نشده است، مثل امید، خوش‌بینی، آینده‌نگری و ... ارتباط می‌یابد. یکی از زمینه‌سازهای هیجان مثبت، تفریح است. فعالیت‌هایی مثل ورزش، سفر، گشت و گذار در طبیعت، قرار گرفتن در کنار خانواده از مصداق‌های تفریح هستند. دین به این فعالیت‌ها اهمیت ویژه داده است و شادمانی حاصل از فعالیت‌های مذکور موجب شادمانی خواهد شد. یکی از هیجان‌ات مربوط به آینده امید است که دین دائماً به رحمت الهی امید می‌دهد. دین به امیدواری، خوش‌بینی تبیینی، اعتماد به دیگران توصیه می‌کند و افراد را از ناامیدی، بدبینی و بدگمانی باز می‌دارد.

نتایج پژوهش سلطانی‌زاده و ملک‌پور (۱۳۹۱) هم‌سو با نتایج پژوهش حاضر است. پژوهش مذکور نشان داد هر اندازه عاطفه‌ی مثبت کلی دانشجویان بیشتر باشد، رضایت از زندگی آن‌ها نیز بیشتر است. در تبیین این یافته می‌توان گفت که عاطفه‌ی مثبت در برگیرنده‌ی طیف گسترده‌ای از حالت‌های خلقی مثبت از جمله شادی، احساس توانمندی، شور و شوق، تمایل، علاقه و اعتماد به نفس است. افراد دارای عاطفه‌ی مثبت بالا، فعالانه، توانمندانه، توأم با شور و نشاط و اعتماد به زندگی نگاه می‌کنند. همچنین، افراد با عاطفه‌ی مثبت بالا، معمولاً امیدوارند و در هنگام مواجهه با چالش برای رسیدن به هدف خود، از راه‌حل‌های متفاوتی استفاده می‌کنند. این افراد هنگام مواجهه با بحران، با دیدی خوش‌بینانه به چالش‌های موجود می‌نگرند و در رویارویی با مشکلات، به جای دل‌سردی و یأس تلاش می‌کنند که مسائل را به نحو مناسب حل کنند، بنابر آن چه گفته شد، عاطفه‌ی مثبت با

³ . Moreno, Willis, Ortiz, Garcia-Rodriguez, Akinkugbe, & Corona.

⁴ . Harbali, & Koç

⁵ . Alvi, Tahir, & Bano.

¹ . Thomas & Barbato

² . Dobrakowski, Skalski, Surzykiewicz, Muszyńska, & Konaszewski.

جرم و افزایش رفتارهای نوع‌دوستانه است. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی تأثیر جهت‌گیری مذهبی بر ابعاد اجتماعی نیز بررسی شود. علاوه بر جنبه‌های اجتماعی عوامل بسیار زیادی در ایجاد رضایت از زندگی در کنار مذهب تأثیرگذار هستند، بنابراین توصیه می‌شود در پژوهش‌های آینده به عوامل دیگر نیز توجه شود. پیشنهاد می‌شود تحقیقی با همین عنوان بر روی سایر گروه‌ها و جمعیت‌ها با رده‌های سنی مختلف انجام شود تا قدرت تعمیم یافته‌ها بیشتر شود.

رضایت از زندگی همراه است. همچنین، افراد با عاطفه‌ی مثبت بالا، تجارب مهیج را دوست دارند، همراهی با دیگران را جستجو می‌کنند و از آن لذت می‌برند و کاملاً در تعاملات اجتماعی خود، از اعتماد و رضایت برخوردارند و هنگام مواجهه با مشکلات از حمایت اجتماعی بیشتر برخوردارند و بنابراین، رضایت از زندگی بیشتری را تجربه می‌کنند (مظاهری و بهرامیان، ۱۳۹۴/۲۰۱۵). جهت‌گیری مذهبی درونی باعث عواطف مثبت می‌شود و عواطف مثبت رضایت از زندگی را به دنبال دارد.

محدودیت‌های پژوهش حاضر، بررسی نکردن تأثیر جهت‌گیری مذهبی بر جنبه‌های اجتماعی مثل انسجام اجتماعی، پیشگیری از وقوع

قدردانی: از جناب آقای دکتر بشلیده که در انجام این پژوهش همکاری نمودند سپاسگزارم
تعارض منافع: برحسب مدارک در این مقاله هیچ گونه تعارض منافی مشاهده نشد
حامی مالی: این مقاله هیچ نوع حامی مالی نداشته است

References

- Abbasi, M., & Hojati, M. (2016/1395 s. c.). Moderating Effect of Positive and Negative Religious Coping on the relationship between Perceived Stress and Empathy. *Social Psychology research*, 6 (24), 1-16.
- Ahmadi, B., Shahabi zadeh, F., Khazaei, M. (2012/1391 s.c.). The mediating role of religious coping in attachment styles towards god and mental health of parents of children with special disabilities. *Exceptional education*, 110, 7-20.
- Alizadeh, R., & Esmaeili Shad, B. (2019/1398 s.c.). Investigating the relationship between moral foundations and life satisfaction of female employees by testing the mediating role of religious attitude and social behavior. *Social Psychology Journal*, 13 (52), 51-64.
- Alvi, S. M., Tahir, M., & Bano, S. (2021). Religious Orientation, Spirituality, and Life Satisfaction A Gendered Perspective. Alvi, SM, Tahir, M., & Bano, S. (2021). Religious Orientation, Spirituality, and Life Satisfaction: A Gendered Perspective. *Global Social Sciences Review*, VI (I), 120-129.
- Azarbayejani, M., Mousavi asl, M.S. (2021). Introduction to psychology of religion. Samt publishers, 12.
- Badri Gagari, R. (2014/1393 s.c.). The effect of religious orientations and religious coping methods on the addictiveness of Tabriz university students. *Rahbord farhang*, 28, 153-175.
- Berthelot, N., Lemieux, R., Garon-Bissonnette, J., Drouin-Maziade, C., Martel, É., & Maziade, M. (2020). Uptrend in distress and psychiatric symptomatology in pregnant women during the coronavirus disease 2019 pandemic. *Acta obstetrica et gynecologica Scandinavica*, 99(7), 848-855.
- Beshlideh, k. (2017/1396 s.c.). Research methodes and statistical analysis of research examples using SPSS and AMOS. Ahvaz, shahid Chamran university publishers.
- Dobrakowski, P. P., Skalski, S., Surzykiewicz, J., Muszyńska, J., & Konaszewski, K. (2021). Religious Coping and Life Satisfaction during the COVID-19 Pandemic among Polish Catholics. The Mediating Effect of Coronavirus Anxiety. *Journal of clinical medicine*, 10(21), 4865.
- Kamari Sangharabadi, S., & Fath Abadi, J. (2012/1391 s.c.). Investigating the role of religious orientation and life expectancy in life satisfaction. *Journal of Modern Psychological Researches*, 7 (28), 136-182.
- Khoshnevis, E., Dejakam, F. (2018/1397 s.c.). The Relationship between parents' religious orientation and their parenting style with well-being mentality of children. The Knowledge studies in The Islamic University 75, 22(2)
- Harbali, S. M., & Koç, Z. (2022). Psychosocial Problems in Relation to Spiritual Orientation and Religious Coping Among Oncology Muslim Patients. *Cancer nursing*, 45(2), 120-131.
- Holt, C. L., Wang, M. Q., Caplan, L., Schulz, E., Blake, V., & Southward, V. L. (2011). Role of religious involvement and spirituality in functioning among African Americans with cancer: Testing a mediational model. *Journal of behavioral medicine*, 34(6), 437-448.
- Janbozorgy, M., Gharavi, S.M. (2016/1395 s.c.). Principle of psychotherapy and counseling an Islamic approach. Gom, research institute of the field and university. Tehran, Organization of studying and compiling humanities books of universities.

- Lee, J., Kim, E., & Wachholtz, A. (2016). The effect of perceived stress on life satisfaction: The mediating effect of self-efficacy. *Ch'ongsonyonghak yongu*, 23(10), 29.
- Mazaheri, M., & Bahramian, S. H. (2015/1394 s.c.). Prediction of psychological well-being based on positive and negative affective coping self-efficacy. *Research Paper on Positive psychology*, 1 (4).
- Merz, E. L., Malcarne, V. L., Roesch, S. C., Ko, C. M., Emerson, M., Roma, V. G., & Sadler, G. R. (2013). Psychometric properties of Positive and Negative Affect Schedule (PANAS) original and short forms in an African American community sample. *Journal of Affective disorders*, 151(3), 942-949.
- Momeni, Kh., & Rafiee, Z. (2018/ 1397 s.c.). Correlation of Social Support and Religious Orientation With Life Satisfaction in the Elderly. *Iranian Journal of Ageing*, 13(1), 50-61.
- Moreno, O., Willis, K., Ortiz, M., Garcia-Rodriguez, I., Akinkugbe, A., & Corona, R. (2021). Private and social religious coping on life satisfaction: Examining cultural factors among latinxs. *Mental Health, Religion & Culture*, 24(2), 181-194.
- Nemati, Sh. (2021/1400 s.c.). Positive psychology constructs and religion in predicting life satisfaction, the role of psychological hard work and religious coping strategies: a research in the field of mental and developmental disabilities. *Journal of Modern Psychological Researches*, 61, 19-28.
- Pirasteh Motlagh, A.A., Hekmati Asl, G., Taghavi Neya, A., & Derakhsh, A. (2017/1395 S.C.). The Role of spirituality and positive affect in attitudes towards death in elderlies of Yasuj city. *Journal of Gerontology*, 1(3), 11-20.
- Shakerifard, M., Mohamadzadeh Ebrahimi, A., & Rahimi Pordanjani, T. (2019). Effect of Gratitude on Mental Health with Mediating Role of Positive and Negative Affect. *J Educ Community Health*, 6(2), 87-93.
- Soltani Zadeh, M., Malek Poor, M., & Neshat Doost, H T. (2012/1391 s.c.). The Relationship between positive and negative affective and life satisfaction of Esfahan University students. *Clinical Psy & Personality*, 19(7).
- Szczęśniak, M., Kroplewski, Z., & Szałachowski, R. (2020). The mediating effect of coping strategies on religious/spiritual struggles and life satisfaction. *Religions*, 11(4), 195.
- Thomas, J., & Barbato, M. (2020). Positive religious coping and mental health among Christians and Muslims in response to the COVID-19 pandemic. *Religions*, 11(10), 498.